

component of future restaurant business specialists' professionalism – psychological peculiarities of formation and development of professionally important knowledge, skills, abilities in system of professional training in higher education establishments. This approach significantly enhances the process of positive dynamics of formation of professionally important qualities, improves motivation for future professionals and optimizes the socio-psychological and organizational structures of educational and professional environment.

Key words: professional development, professionalism, specialist, restaurant business, professionally important qualities.

Received February 07, 2016

Revised March 26, 2016

Accepted April 29, 2016

УДК 159.9.072.59

А.С. Проскурня
asteria_alina@mail.ru

Диференціально-типологічна структура перфекціонізму як детермінанта виникнення депресивних і тривожних розладів

Proskurnia A.S. Differential-typological structure of perfectionism as a determinant of occurrence of depression and anxiety disorders / A.S. Proskurnia // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 33. – Kamianets-Podilskyi : Akxioma, 2016. – P. 448–458.

А.С. Проскурня. Диференціально-типологічна структура перфекціонізму як детермінанта виникнення депресивних і тривожних розладів. У статті проаналізовано такий особистісний феномен як перфекціонізм та його мультифакторну структуру. Визначено три базові типи, що розташовані на континуумі «Функціональний – Дизфункціональний перфекціонізм». Встановлено, що функціональний тип буде властивий здоровій особистості, яка критично оцінює свої можливості, ставить реалістичні цілі, бачить шляхи їх досягнення та отримує задоволення від результату. Зазначено, що дизфункціональний або, як його ще часто називають, клінічний перфекціонізм об'єднує в собі нарцисичний та об-

сесивно-компульсивний тип. Було встановлено, що при нарцисичному типі переважає мотивація досягнення довершеності, отримання схвалення і захоплення з боку інших, нехтування всіма іншими мотивами, перетворення досягнень і визнання головним сенсом життя. При обсесивно-компульсивному типі ідеалізований образ не витісняє всі інші мотиви й інтереси особистості. Така людина зацікавлена не тільки в результаті, але і в самій діяльності, акцент на досягнення буде пов'язаний з цінністю такої діяльності, а не тільки з однією нав'язливою потребою викликати захоплення в оточуючих. Визначено, що обсесивно-компульсивний тип перфекціонізму буде властивий людям, які в першу чергу, прагнуть досягнути ідеала задля виправдання власних очікувань. Невротик може отримувати задоволення від зробленого «недостатньо добре», хоча і переживає почуття провини. У статті проаналізовано саме клінічний перфекціонізм, який є рисою невротичної особистості і часто призводить до психопатології. В ході дослідження здійснено порівняльний аналіз для трьох груп досліджуваних, який вказує на те, що для клінічних груп буде властивий дизфункціональний перфекціонізм. Переважаючий обсесивно-компульсивний тип було виявлено в хворих рекурентним афективним розладом, у пацієнтів з генералізованим тривожним розладом було діагностовано нарцисичний тип перфекціонізму. У студентів, що не страждають афективними розладами, діагностовано нарцисичний тип, що являється клінічною формою перфекціонізму. Встановлено, що постійне прагнення виправдати чужі очікування може призводити до появи невротичних розладів, наростання внутрішньої напруги та інтенсивного розвитку ендогенних конфліктів.

Ключові слова: перфекціонізм, диференціально-типологічна структура перфекціонізму, нарцисичний тип, обсесивно-компульсивний тип, функціональний тип, генералізований тривожний розлад, рекурентна депресія, студенти.

А.С. Проскурня. Дифференциально-типологическая структура перфекционизма как детерминанта возникновения депрессивных и тревожных расстройств. В статье проанализирован такой личностный феномен как перфекционизм и его мультифакторная структура. Выявлено три базовых типа, что располагаются на континууме «Функциональный-Дизфункциональный перфекционизм». Функциональный тип присущ здоровой личности, которая критически оценивает свои возможности, ставит реалистичные цели, видит пути их достижения и получает удовлетворение от результата. Отмечается, что дизфункциональный или как его часто называют – клинический перфекционизм, объединяет в себе нарциссический и обсесивно-компульсивный тип. Было установлено, что при нарциссическом типе преобладает мотивация достижения совершенства, получения одобрения и восхищения со стороны других, пренебрежение всеми другими мотивами, преобразование достижений и признание главным смыслом жизни. При обсесивно-компульсивном типе идеализированный образ

не вытесняет все другие мотивы и интересы личности. Такой человек заинтересован не только в результате, но и в самой деятельности, акцент на достижение будет связан с ценностью такой деятельности, а не только с навязчивой потребностью вызвать восторг окружающих. Определено, что обсессивно-компульсивный тип перфекционизма будет проявляться у людей, которые в первую очередь, стремятся достичь идеала для оправдания собственных ожиданий. Невротик может получать удовольствие от недостаточно хорошего результата, хотя и испытывает чувство вины. В статье проанализирован именно клинический перфекционизм, который является чертой невротической личности и часто приводит к психопатологии. В ходе исследования проведён сравнительный анализ для трёх групп испытуемых, который свидетельствует о том, что клиническим группам будет присущ дизфункциональный перфекционизм. Преобладающий обсессивно-компульсивный тип выявлен у больных рекуррентным аффективным расстройством, у пациентов с генерализованным тревожным расстройством был диагностирован нарциссический тип перфекционизма. У студентов, не страдающих аффективными расстройствами, диагностирован нарциссический тип, который является клинической формой перфекционизма. Установлено, что постоянное стремление оправдать чужие ожидания может привести к появлению невротических расстройств, нарастанию внутреннего напряжения и к интенсивному развитию эндогенных конфликтов.

Ключевые слова: перфекционизм, дифференциально-типологическая структура перфекционизма, нарциссический тип, обсессивно-компульсивный тип, функциональный тип, генерализованное тревожное расстройство, рекуррентная депрессия, студенты.

Постановка проблеми. Проблема збільшення депресивних розладів являється актуальною та значимою для сучасної психологічної науки. В останні декілька років різко збільшився відсоток людей, що страждають депресією, й за прогнозами Світової організації охорони здоров'я до 2020 року депресія стане другою після серцево-судинних захворювань причиною смертності людей у всьому світі.

Популяризована модель успіху, процвітання, високих досягнень, традиційно розглядається як особливість, властива західному світоглядові. Нав'язані цінності, переломлюючись у сімейних та міжособистісних стосунках та в індивідуальній свідомості, будуть в подальшому задавати стиль мислення та способи діяльності, що може стати причиною емоційних розладів у майбутньому.

З проблемою негативного перфекціонізму як причиною виникнення психопатології вчені зіткнулися відносно недавно. Зі зростанням вимог до особистості та підвищення конкурентної ви-

можливості ринку людина ставить перед собою мету, яку не може задовольнити, спираючись на суб'єктивне уявлення «ідеалу».

Необхідність дослідження негативного впливу перфекціонізму на афективну сферу яскраво пояснюється тим, що в сучасній освіті активно запроваджується програма конкурентного навчання, що розвиває або комплекс неповноцінності, або сприяє засвоєнню фіктивної ролі особистісної значимості. Засоби масової інформації також пропагують культ ідеалу в усьому: в кар'єрі, зовнішньому вигляді, навчанні, що формує у людини прагнення в досягненні найбільших звершень.

Особливу **актуальність** проблема вивчення феномена перфекціонізму набуває у зв'язку зі зменшенням ролі морально-етичних цінностей культури в епоху постмодернізму з властивим їй зловживанням сучасними технологіями в задоволенні суспільних потреб, з хаотичною та надзвичайно мінливою системою соціальних норм і правил.

Головною проблемою в дослідженні виступає недостатня теоретична та емпірична наповненість поняття «перфекціонізм», його функціональних та дизфункціональних компонентів. Відсутність діагностичного інструментарію значно ускладнює подальше вивчення перфекціонізму, а особливо способи його корекції та профілактики.

Отже, головним завданням дослідження є встановлення диференціально-типологічної структури перфекціонізму задля зменшення негативних наслідків, що можуть нести в собі крайні форми його прояву, як для конкретної особистості, так і для суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Теоретико-методологічну базу дослідження складають основні положення теоретичного розуміння перфекціонізму та сучасні емпіричні доробки стосовно проблеми патологічного перфекціонізму (А. Холмогорова, Н. Гараян, Д. Хамачек); новітні погляди на структуру перфекціонізму (Д. Фрост, П. Х'юїтт, Г.Флетт, Р. Слейні, Р. Хілл); дослідження перфекціонізму як дизадаптивної особистісної установки (І. Грачова, А. Вавілова) .

Мета статті: здійснити аналіз диференціально-типологічної структура перфекціонізму, визначити переважаючий тип перфекціонізму у пацієнтів з депресивними та тривожними розладами.

Виклад основного матеріалу. Поняття «перфекціонізм» довгий час було проблемною категорією в психології, не мало одностайної думки стосовно змістового наповнення, джерел виник-

нення, якісної типології та повного спектра впливу на психічну сферу особистості.

Це призвело до появи великої кількості моделей перфекціонізму в контексті різних психологічних шкіл і підходів, які повністю не розкривали функціональне наповнення поняття, відштовхуючись тільки від однієї базової характеристики.

Для детального дослідження диференціально-типологічної структури перфекціонізму нами було розроблено опитувальник, що має на меті феноменологічне уточнення конструкта «перфекціонізм»: концептуалізацію та операціоналізацію даного поняття.

Для вітчизняних респондентів існує тільки один адаптований опитувальник – це «Багатомірна шкала перфекціонізму» П. Х'юїта, Г. Флетта в адаптації І.І. Грачової, що дозволяє виміряти рівень перфекціонізму і визначити характер співвідношення його структурних складових. За основу типології перфекціонізму П. Х'юїта та Г. Флетта взято об'єднуючу характеристику – джерело походження феномена, тобто, що саме виступає каталізатором до виникнення перфекціоністських суджень: сама особистість чи соціум [4, с. 73–80].

На нашу думку, перфекціонізм варто розглядати як багатогранне явище, враховуючи і джерело походження, і функціональну наповненість, і мотиваційний компонент.

Тому було розроблено опитувальник, що спирається на наукову модель двокомпонентної структури перфекціонізму Р. Слейні, яка подана за допомогою схеми – **рис. 1.1.**

Спираючись на структуру перфекціонізму Р. Слейні, Н. Гаранян, запропонувала розглядати дизфункціональний перфекціонізм як клінічний феномен [2, с. 24–27]. Але варто додати, що клінічний перфекціонізм не можна розглядати як виключно одномірний феномен, це обмежує дослідницьку активність і зводить дане поняття лише до інтенсивності його впливу на особистість.

Важливо зазначити, що одномірність моделі перфекціонізму не враховує такий важливий фактор, як спрямовуючі механізми розвитку. В той час, як багатofакторний підхід дозволяє більш точно диференціювати його за базовими ознаками, на які можна спиратися для побудови типології, і в подальшому, для більш ефективного лікування психопатології, причиною якої являються перфекціоністські установки.

Разом з тим потрібно розмежовувати функціональне прагнення людини до ідеалу, яке супроводжується позитивним праг-

ненням до успіху і критичним співвідношенням об'єктивних вимог і власних сил, від клінічного перфекціонізму, як дисфункціонального явища, яке шкодить гармонійному розвитку особистості.

Рис. 1.1. Двокомпонентна модель структури перфекціонізму (за Р. Слейні)

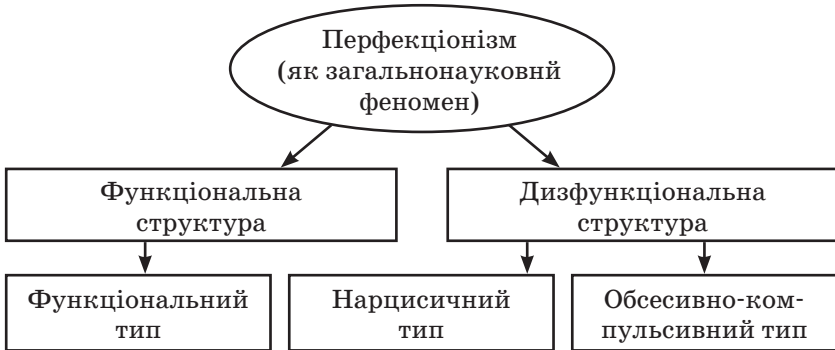
За допомогою опитувальника можна визначити типи перфекціонізму, що знаходяться на континуумі «Функціональний–Дизфункціональний» перфекціонізм, побудувати типологію перфекціонізму за ознакою спрямованості особистості.

В основу типології було покладено наукові розробки Н. Гаранян та Б. Сороцкіна, які виділяли невротичний і нарцисичний типи перфекціонізму. Обидва види пов'язані з різними способами досягнення «ідеальності», різною спрямованістю: на діяльність та результат; різними мотивами, що лежать в основі їх активності [3, с. 29–32]. Це дає нам змогу побудувати теоретичну модель опитувальника, що зображена на схемі (рис. 1.2).

Нарцисичний перфекціонізм – це спроба відповідати грандіозному образу Я, уникнути сорому і втрати захоплення з боку

соціуму. Нарцисичний тип визначається як домінування мотивації досягнення довершеності, отримання схвалення і захоплення, нехтування всіма іншими мотивами, перетворення досягнень і визнання в головний сенс життя.

Односпрямованість мотивації є основним розмежувальним критерієм між нарцисичним перфекціонізмом та obsесивно-компульсивним.

Рис. 1.2. Теоретична модель опитувальника

При obsесивно-компульсивному перфекціонізмі ідеалізований образ не витісняє всі інші мотиви та змістовні інтереси особистості. Така людина буде зацікавленою не тільки в результаті, але і в самій діяльності, акцент на досягнення буде пов'язаний з цінністю такої діяльності, а не тільки з однією нав'язливою потребою викликати захоплення в оточуючих. Obsесивно-компульсивний тип перфекціонізму буде властивий людям, які передусім, прагнуть досягнути ідеалу задля виправдання власних очікувань. Невротик може отримувати задоволення від зробленого «недостатньо добре», хоча і переживає почуття провини.

Розбіжність між obsесивно-компульсивним і нарцисичним типом може зводитися до того, що перші прагнуть бути досконалими, а другі – здаватися досконалими. Дана тенденція відображена в концепції «Перфекціоністської самопрезентації» П. Х'юїта і Г. Флета [2, с. 29–32].

Функціональний тип перфекціонізму передбачає постановку реалістично високих стандартів діяльності, але при цьому співвідносячи власні сили з поставленими вимогами, відсутність вузько направлено мислення в категоріях «ідеал-невдача», зрілі й адаптивні когнітивні схеми, адекватну оцінку можливостей своєї особистості, здатність до децентрації, відсутність по-

стійного порівняння себе з більш успішними іншими, прийняття критики стосовно діяльності та ставлення до помилок як до норми, що легко можна виправити.

Співвідношення характеристик трьох типів перфекціонізму може бути різним, оскільки не існує чистої типології у повному її вираженні, вони комбінуються за домінуючим одним типом – це призводить до утворення різних профілів особистості.

У ході діагностики здійснено порівняльний аналіз для трьох груп досліджуваних. Дві клінічні групи: хворі, що страждають генералізованим тривожним розладом, хворі з депресією та респонденти, що не мали діагностованих розладів афективного спектра.

Було виявлено, що для клінічних груп буде властивий дизфункціональний перфекціонізм. Переважаючий obsесивно-компульсивний тип виявлено в хворих, що страждають на рекурентну депресію, в пацієнтів з генералізованим тривожним розладом було діагностовано нарцисичний тип перфекціонізму.

У студентів, що не страждають афективними розладами, було виявлено нарцисичний тип, що являється клінічною формою перфекціонізму. Постійне прагнення виправдати чужі очікування може призводити до появи невротичних розладів, наростання внутрішньої напруги та інтенсивного розвитку ендогенних конфліктів. Особливу увагу потрібно звернути на те, що присутність клінічної форми перфекціонізму в структурі особистості може вказувати і на підвищену схильність представників даної вибірки до емоційних розладів в майбутньому, або свідчити про вже існуючі проблеми.

Тривалий час вважалося, що саме нарцисичний тип є крайньою точкою на континуумі «Дизфункціональний–Функціональний» перфекціонізм і найбільш деструктивною формою, що призводить до тяжкої патології. Однак, за результатами дослідження, нарцисичний тип виявився переважаючим для вибірки, респонденти якої страждають генералізованим тривожним розладом.

Це дає змогу зробити висновок, що міжособистісний конфлікт, який виникає за умов нарцисичного перфекціонізму, виступає каталізатором до виникнення тривожного розладу, що, порівняно з уніполярною депресією, має менш інтенсивний патогенний вплив на нормальне протікання психічної діяльності людини.

Варто зазначити, що постійна тривога може бути початковим симптомом рекурентного афективного розладу і, спираючись на

результати другої групи досліджуваних, які мають також досить високі показники за обсесивно-компульсивним типом, можна зробити припущення про континуальність перфекціонізму, а саме його типів в залежності від стадії протікання афективного розладу, інтенсивності патологічного впливу на особистість.

Нарцисичний тип може бути перехідною стадією до обсесивно-компульсивного, який при вирішенні внутрішньоособистісного конфлікту може набувати функціональної форми вираження та забезпечити повну адаптацію людини в суспільстві.

Висновки. Перфекціонізм досліджувався в межах багатофакторного підходу, що передбачає вивчення його типологічної структури та її впливу на психічне здоров'я особистості.

Отже, в ході дослідження було проаналізовано диференціально-типологічну структуру перфекціонізму, визначено переважаючий тип для хворих, що страждають афективними розладами. Було виділено три типи перфекціонізму, які знаходяться на континуумі «Дизфункціональний-Функціональний» перфекціонізм.

У подальшому головним завданням дослідження є встановлення узагальненого психологічного профілю для кожної з трьох груп досліджуваних, в залежності від властивого їм типу перфекціонізму. Оскільки перфекціонізм є багатофакторним поняттям, до нього має бути включено, крім типів власної структури, ще й ряд особистісних властивостей.

Емпіричні дослідження, пов'язані з вивченням перфекціонізму як особистісної риси з різними видами психопатології, вважаються перспективними в зв'язку з можливістю розробки нових методів допомоги, здебільшого для профілактики та корекції на початковому етапі прояву дизфункціонального перфекціонізму.

Виявлення та своєчасне усунення перфекціоністських вимог до себе на початковому етапі їх формування допоможе зменшити кількість афективних розладів, що з кожним роком набувають все більшого поширення серед молоді.

Список використаних джерел

1. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика / Л. Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2006. – 350 с.
2. Гаранян Н.Г. Перфекционизм и психические расстройства (обзор зарубежных эмпирических исследований) / Н.Г. Гаранян // Терапия психических расстройств. – № 1. – 2006. – С. 15–34.

3. Гаранян Н.Г. Перфекционизм, депрессия и тревога / Н.Г. Гаранян, А.Б. Холмогорова, Т.Ю. Юдеева // Московский психотерапевтический журнал. – № 4. – 2001. – С. 18–49.
4. Грачева И.И. Адаптация методики «многомерная шкала перфекционизма» П. Хьюитта и Г. Флетта / И.И. Грачева // Психологический журнал. – № 6. – 2006. – С. 73–80.
5. Ясная В.А. Перфекционизм: история изучения и современное состояние проблемы / В.А. Ясная, С.Н. Ениколопов // Вопросы психологии. – № 4. – 2007. – С. 157–167.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Burlachuk L. F. Psihodiagnostika / L. F. Burlachuk. – SPb. : Piter, 2006. – 350 s.
2. Garanjan N.G. Perfekcionizm i psihicheskie rasstrojstva (obzor zarubezhnyh empiricheskikh issledovanij) / N.G. Garanjan // Terapija psihicheskikh rasstrojstv. – № 1. – 2006. – S. 15–34.
3. Garanjan N.G. Perfekcionizm, depressija i trevoga / N.G. Garanjan, A.B. Holmogorova, T.Ju. Judeeva // Moskovskij psihoterapevticheskij zhurnal. – № 4. – 2001. – S. 18–49.
4. Gracheva I.I. Adaptacija metodiki «mnogomernaja shkala perfekcionizma» P. H'juitta i G. Fletta / I.I. Gracheva // Psihologicheskij zhurnal. – № 6. – 2006. – S. 73–80.
5. Jasnaja V.A. Perfekcionizm: istorija izuchenija i sovremennoe sostojanie problemy / V.A. Jasnaja, S.N. Enikolopov // Voprosy psihologii. – № 4. – 2007. – S. 157–167.

A.S. Proskurnia. Differential-typological structure of perfectionism as a determinant of occurrence of depression and anxiety disorders.

The article analyzes a personal phenomenon of «perfectionism» and its multifactorial structure. We have defined three basic types, which are located on a continuum of «Functional - Dysfunctional perfectionism». Functional type is distinguished to be inherent to healthy individual who critically assesses his capabilities, sets realistic goals, observes the ways for its achieving and enjoys received results. We note that dysfunctional one or as it is often called – clinical perfectionism, combines narcissistic and obsessive-compulsive type. Narcissistic type is characterized by motivation to success as a dominant one, obtaining approval and admiration from others, disregarding other motives, transformation achievements and recognition in the main meaning of life. On the other hand we have received obsessive-compulsive type, where idealized image does not displace all other motives and interests of the individual. Such person is interested not only in results but also in the activities focus on achieving, the value is associated with such activities, not just with one obsessive need of bringing joy to others. We have found that obsessive-compulsive perfectionism is peculiar type of people

who are primarily seeking to achieve ideal to justify their expectations. The neurotic can get enjoy from the «not well done» task, although can have feelings of guilt. Traditionally, clinical perfectionism is a trait of neurotic personality, which leads often to psychopathology. The study has made a comparative analysis of three groups of respondents, indicating that the clinical groups have dysfunctional perfectionism. The predominant type of obsessive-compulsive patients reveals recurrent affective disorder, when patients with generalized anxiety disorder are diagnosed with narcissistic type of perfectionism. Students who do not suffer from affective disorders are found as narcissistic type, which is a clinical form of perfectionism. We have found that the constant desire to meet other people's expectations can lead to the appearance of neurotic disorders, increasing internal tensions and developing endogenous intense conflict.

Key words: perfectionism, differential-typological structure of perfectionism, narcissistic type, obsessive-compulsive type, functional type, generalized anxiety disorder, recurrent depression, students.

Received February 12, 2016

Revised March 19, 2016

Accepted April 22, 2016

УДК 159.9.072.43+316.72

О.С. Рибак

rybako@hotmail.com

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В КРОС- КУЛЬТУРНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Rybak O.S. Methods of cognitive abilities research and their usage in cross-cultural psychology / O.S. Rybak // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 33. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 458–471.

О.С. Рибак. Методи дослідження когнітивних здібностей та їх використання в крос-культурній психології. У статті розглянуто особливості методів дослідження когнітивних здібностей та специфіку їх використання в крос-культурній психології. Для аналізу використано моніторинг крос-культурних досліджень в психології. Досліджено як знання чи незнання культури впливають на результати